

УДК 340(09)

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ В РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Чепець О.С., аспірант кафедри теорії,
історії держави і права та міжнародного права
Класичний приватний університет

Досліджено кадрове забезпечення органів радянського нотаріату в Україні в період 1923–1940 рр. Здійснено порівняльний аналіз нормативно-правових актів, затверджених у першій половині ХХ століття, у розрізі вирішення кадрового питання. Сконцентровано увагу на організації роботи нотаріальних органів.

Ключові слова: радянський нотаріат, положення, нотаріальні дії, нотар, нотаріус, контора, УСРР, УРСР.

Исследовано кадровое обеспечение органов советского нотариата в Украине в период 1923–1940 гг. Осуществлен сравнительный анализ нормативно-правовых актов, утвержденных в первой половине ХХ века, в разрезе решения кадрового вопроса. Сконцентрировано внимание на организации работы нотариальных органов.

Ключевые слова: советский нотариат, положение, нотариальные действия, нотариус, контора, УССР, УССР.

Chepets O.S. NOTARY BODIES STAFFING IN UKRAINE DURING THE SOVIET PERIOD

Notary bodies staffing in Ukraine in 1923–1940 was studied. Comparative analysis of regulatory acts, that were ratified in the first part of the 20th century, concerning solving the problems dealing with the personnel, was done. The attention was focused on the organization of work of notary bodies.

Key words: Soviet notary system, regulations, notarial actions, notary, notary office, USSR, USSR.

Постановка проблеми. Створення міцної й стабільної системи реалізації прав та захисту законних інтересів громадян із боку нотаріату є одним із пріоритетних напрямів у сучасній Україні. Тому прискіпливе ставлення з боку держави до осіб, які мають право займатись нотаріальною діяльністю, є обґрунтованим. Проте для створення міцної фундаментальної основи правильного, зрілого й стійкого підбору кадрів нотаріату необхідно зануритись в історію, адже саме минулий досвід є проекцією майбутнього ефективного функціонування цього правоохоронного органу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Окремими аспектами розглядуваного питання займались багато науковців, зокрема В.Б. Авер'янов, К.С. Юдельсон, Т.М. Підлубна, С.Я. Фурса, К.І. Чижмарь, В.М. Черниш, Л.Е. Ясінська та інші. Як правило, вчені розглядали загальні питання нотаріальної діяльності радянського періоду. Сьогодні відсутні будь-які дослідження в розрізі кадрового забезпечення органів нотаріату.

Метою статті є аналіз нормативно-правової бази та практична реалізація кадрового забезпечення органів нотаріату в Україні в період 1923–1940 рр.

Виклад основного матеріалу. 20 квітня 1923 р. Постановою Ради Народних Комісарів (далі – РНК) Української Соціалістичної Радянської Республіки (далі – УСРР) було затверджено Положення про державний нотаріат [1], відповідно до якого в усіх містах УСРР утворювались державні нотаріальні контори в кількості, що встановлювалась місцевими виконавчими комітетами за погодженням із Народним комісаріатом юстиції (далі – НКЮ). У свою чергу губернiальним виконавчим комітетам також надавалось право засновувати

за погодженням з НКЮ нотаріальні контори в сільських місцевостях, на роздоріжних станціях, пристанях, тимчасово на ярмарках тощо.

Історичною назвою особи, спеціально уповноваженої на вчинення нотаріальних дій в українському законодавстві, є «нотар». Це визначення використовувалось в офіційних документах Радянської України, а саме з 20 квітня 1923 р. по 31 серпня 1964 р. У статті буде використовуватись сучасний термін «нотаріус».

Нотаріуси призначались Головою Губернського суду (далі – Губсуд) за поданням завідувача цивільним відділом із числа осіб, які користувались правом обирати й бути обраними до Рад Робітничих і Селянських Депутатів та успішно склали відповідний іспит у комісії в складі Голови Губсуду або його заступника, трьох членів помічників губернського прокурора, одного з місцевих народних суддів та одного з місцевих нотаріусів, згідно з виробленою НКЮ програмою. При цьому нотаріуси не мали права служити за персональним наймом, у радянських, громадських і приватних установах та підприємствах, а також брати участь у діяльності торговельно-промислових підприємств.

У місцевостях, де були відсутні нотаріуси, на народних суддів, а в разі їх відсутності – на районні виконавчі комітети покладался обов'язок щодо виконання таких нотаріальних дій за встановленими тарифами: засвідчення довіреностей, копій документів і витягів (з торговельних книг), підписів; посвідчення на вимоги урядових осіб та установ, а також на вимоги приватних осіб фактів (часу пред'явлення документів, перебування особи в певному місці, подання пояснення чи вимоги від одної особи до іншої тощо).

Відповідно до арт. 1 Положення 1923 р. зі змінами й доповненнями станом на 13 березня 1925 р. [2] в сільських місцевостях, де були відсутні всі вищезазначені посадові особи, обов'язок покладався на сільські ради. Серед цих функцій такі:

а) засвідчення довіреностей на одержання грошей і майна від різних державних установ та приватних осіб на суму не більше 100 крб, на провадження справ у судових установах на таку ж суму, а також засвідчення довіреностей без обмеження суми на одержання заробітної плати, допомоги від органів соціального забезпечення й соціального страхування та на одержання поштової кореспонденції;

б) засвідчення підписів на договорах про найм, продаж і передачу сільськогосподарського майна на суму не більше 500 крб, на договорах про купівлю-продаж із розстроченням виплати сільськогосподарських машин і знаряддя без обмеження суми та на поштових оповістках також без обмеження суми;

в) засвідчення копій документів майнового характеру на суму не більше 100 крб, копій вищезазначених договорів (п. б), а також копій документів немайнового характеру;

г) засвідчення підписів фундаторів кооперативних організацій, товариств і спілок, що не мають на меті визискування, на подаваних ними проханнях про реєстрацію названих організацій та на проектах статутів;

д) посвідчення на вимоги урядових осіб та установ, а також на прохання приватних осіб, фактів (часу подання документів про особистість, перебування особи в певному місці, подання пояснення або вимог від однієї особи до іншої тощо).

Положенням 1923 р. були встановлені обмеження в праві вчинення нотаріальних дій; зокрема, нотаріус не мав права здійснювати в конторі, якою він завідує, нотаріальні дії на своє ім'я та від свого імені, на ім'я й від імені своєї дружини чи своїх родичів за прямою лінією, братів і сестер, а також на ім'я та від імені співробітників нотаріальної контори й нотаріального відділу відповідного Губсуду.

Положенням встановлювалась таємниця нотаріальної дії. Нотаріус повинен був дотримуватись цього принципу щодо актів і документів, які перебували в нього на зберіганні, до всіх доручених йому справ за винятками, зазначеними в законі. Винні в порушенні нотаріальної таємниці карались згідно зі ст. 117 Кримінального кодексу УСРР.

Таблиця 1

Найменування	Дохід
Полтавська нотконтора № 1	2 617 крб 01 коп.
Полтавська нотконтора № 2	1 632 крб 69 коп.
Золотоношська нотконтора	790 крб 00 коп.
Кременчуцька нотконтора	3 439 крб 22 коп.
Червоноградська нотконтора	288 крб 13 коп.
Лубська нотконтора	400 крб 17 коп.
Прилуцька нотконтора	1 775 крб 76 коп.
Роменська нотконтора	3 036 крб 00 коп.
від нарсудів, які виконують нотаріальні дії:	
Найменування	Дохід
Кобеляцький	255 крб 62 коп.
Зіньковський	62 крб 98 коп.
Хорольський	98 крб 11 коп.
Миргородський	160 крб 00 коп.
Гадяцький	515 крб 83 коп.
Переяславський	339 крб 79 коп.
Пирятинський	950 крб 00 коп.
Лохвицький	1026 крб 50 коп.

Нотаріальні контори утримувались коштом внесків і зборів за вчинення нотаріальних дій у межах кошторису, який затверджувався Пленумом Губсуду. З приводу вищевикладеного цікаві матеріали містяться в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Зокрема, в архівній справі «Звітність ноткамер» міститься інформація за Нотаріальним підвідділом Полтавського Губсуду за 3-й квартал (квітень – червень) 1923/1924 операційного року, а саме кількість отриманих коштів [3, арк. 3] (табл. 1).

Отже, середній прибуток контори за квартал становив 1 742 крб 25 коп. (підраховано автором).

У цій же архівній справі міститься кошторис доходів за нотаріальними конторами Подільського губернського суду за 1924–1925 рр., затверджений Пленумом Губсуду Поділля у вересні 1924 р. (ч. 44 § 13 протоколу) [3, арк. 5] (табл. 2).

У примітках вказано, що прибутковість обчислена відповідно до валової середньої прибутковості останніх місяців і згідно із заявками нотаріальних контор. Отже, середня прибутковість від нотаріальної діяльності становила приблизно 985 крб. З огляду на той факт, що середня заробітна плата в УСРР робочого в 1924 р. була 12 крб, секретаря повітових і районних комітетів – до липня 1924 р. 100,5 крб,

Таблиця 2

Найменування	Контори		Техробота		Всього	
	місяць	рік	місяць	рік	місяць	рік
Вінницька нотконтора	3 000	36 000	500	6 000	3 500	42 000
Гальсинська нотконтора	500	6 000	100	1 200	600	7 200
Тулчинська нотконтора	250	3 000	75	900	325	3 900
Проскуровська нотконтора	500	6 000	100	1 200	600	7 200
Могилевська нотконтора	500	6 000	100	1 200	600	7 200
Каменська нотконтора	300	3 600	75	900	375	4 500
Всього за нотконторами	5 050	60 600	950	11 400	6 000	72 000
Нарсуди та райвиконкоми	900	10 800	-	-	900	10 800
Всього	5 950	71 400	950	11 400	6 900	82 800

після – 67 крб, секретаря губкому – 120 крб, а вартість борошна за 1 кг – 0,04 крб, м'яса – 0,39 крб, а також аналізуючи звітність і кошторис контор, зауважимо, що нотаріальна діяльність у 1923–1924 рр. досить непогано поповнювала бюджет держави (і це при тому, що нотаріальна діяльність за радянських часів втратила своє значення у зв'язку зі скасуванням приватної власності на землю, на засоби виробництва).

Заслугує на увагу думка К.С. Юдельсона, який зазначав, що нотаріат у 1923 р. відіграв значну роль. Учений акцентував увагу на тому, що нотаріальні працівники повинні бути поставлені насамперед на службу радянській державі в межах, встановлених законом. Так, наприклад, нотаріальні працівники відмовляли в посвідченні договорів підряду приватній особі за відсутності достатніх гарантій виконання своїх зобов'язань підрядником; державним будівникам, які з метою покриття своїх збитків намагались відкривати не властиві їм підприємства, навіть винні магазини; непманам, які намагались ухилитись від опису майна за судовим рішенням за допомогою договорів дарування, при цьому не виконавши свої зобов'язання перед державою [4, с. 17].

У 1924 р. відбувається зміна керівництва СРСР. Посилення тоталітаризму в управлінні держави також вплинуло на законодавство, зокрема й у сфері нотаріату. У результаті цього 23 жовтня 1925 р. Постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (далі – ВЦВК) було затверджено Положення про судоустрій УСРР. Певних значних змін у питанні завідування нотаріальними конторами не сталося. Однак через зміну адміністративно-територіального поділу УСРР, що відбулась у жовтні 1924 р., було здійснено перехід на триступеневу систему управління (округ – район – село), у зв'язку із чим нотаріуси призначались вже не Губсудом, а округовим виконкомом за поданням голови округового суду (далі – окрсуд) із числа осіб, які мали право бути обраними за народних суддів та складали відповідний іспит за програмою, що встановлювалась НКЮ [5]. Іспити проводились при окрсуді екзаменаційною комісією, порядок утворення якої визначався інструкцією НКЮ. Критерії невідповідності нотаріусів залишились незмінними. Штати нотаріальних контор встановлював окрсуд і затверджував НКЮ за згодою з Народним комісаріатом фінансів (далі – НКФ).

Положенням про судоустрій 1925 р. встановлювалась нова посада – старший нотаріус. Згідно з постановою НКЮ створювались посади старших нотаріусів при відповідних окрсудах у таких містах, як Харків, Київ, Одеса, Катеринослав, а також в інших значних округових містах. Посада старшого нотаріуса створювалась безпосередньо для здійснення на місцях адміністративно-організаційного керівництва й нагляду за нотаріальними органами. Старших нотаріусів призначали голови відповідних окрсудів та затверджував Народний комісар юстиції. Критерії відбору на посаду старшого нотаріуса були аналогічні вимогам щодо посади нотаріуса. Старші нотаріуси мали право мати технічних співробітників, які

утримувались за рахунок нотаріальних сум згідно з кошторисом. У свою чергу відповідно до арт. 146 Положення про судоустрій 1925 р. зі змінами станом на 1927 р. кошториси на утримання нотаріальних органів (оплата праці нотаріусам та іншим співробітникам цих органів) і видатки асигнованих за кошторисами сум затверджувались НКЮ після погодження з НКФ УСРР. Суми оплати, що надходила за нотаріальні дії, які залишались від покриття видатків на утримання державних нотаріальних органів у межах установлених кошторисів, вносились на рахунок УСРР за кошторисом НКЮ згідно з встановленим порядком за погодженням із НКФ [6].

У місцевостях, де нотаріальні контори не створювались, народні судді за встановленими тарифами (а в районах, де не було нарсудів, – райвиконкоми) мали право засвідчувати довіреності й копії документів і витягів (з торговельних книг) та підписи; посвідчувати за вимогами урядовців, установ, приватних осіб, факти (час пред'явлення документів, перебування особи в певному місці, подання пояснень або вимагань однієї особи до іншої тощо), а також засвідчувати підписи й документи, які наведено в «увазі» другій до арт. 142.

У разі відсутності нотаріусів, народних суддів, райвиконкомів нотаріальні функції виконували сільради, проте на них покладался обов'язок виключних нотаріальних дій. Зокрема, вони мали лише такі права:

а) засвідчувати довіреності на одержання грошей і майна від різних державних і громадських установ та приватних осіб на суму не більше 100 крб та на провадження справ у судових установах на таку ж суму, не обмежуючи суми, засвідчувати довіреності на одержання заробітної плати й допомоги від органів соцзабезу або соцстраху, а також на одержання різної поштової кореспонденції;

б) засвідчувати копії документів немайнового характеру, засвідчувати копії документів майнового характеру на суму не більше 100 крб, а також копії договорів, що їх зазначено в п. «в»;

в) засвідчувати підписи на договорах про найм, продаж і передачу сільськогосподарського майна на суму не більше 500 крб, на договорах купівлі-продажу на виплату сільськогосподарських машин, не обмежуючи суму;

г) засвідчувати підписи фундаторів кооперативних організацій та інших товариств і спілок, що не переслідують мету зиску, на подаваних ними проханнях про реєстрацію згаданих організацій і на проектах статутів;

д) засвідчувати на вимагання урядовців та установ, а також на прохання приватних осіб факти (час подання документів, перебування особи в певному місці, подання пояснень або вимагань однієї особи до іншої тощо).

У грудні 1925 р. знову відбулись зміни в нотаріальному законодавстві, 16 грудня цього ж року ВЦВК та РНК УСРР прийнято Постанову «Про надання чинності Нотаріальному положенню» [7]. Новим положенням скасовано Положення про нотаріат 1923 р. та всі інші нормативно-правові акти, що мали місце стосовно внесення змін до Положення 1923 р. На відміну від попередніх нормативно-правових актів

Положенням 1925 р. було розширено норму щодо таємниці вчинення нотаріальних дій. Зокрема, встановлювалось, що не лише нотаріуси, а й їхні співробітники повинні зберігати таємницю щодо виконання вчинюваних ними функцій і доручуваних їм справ, а також документів та актів, які надходили до нотаріальних контор у зв'язку з вчинюваними нотаріальними діями. Також вони не мали права розголошувати будь-які відомості або надавати довідки за винятком таких випадків: очевидної непохитності угоди для держави чи працівників; за власним бажанням осіб – учасників у справі; на вимогу прокуратури, судових і слідчих органів; подання періодичних відомостей про протестовані векселі Державному банку, відповідним органам Народного комісаріату внутрішньої торгівлі та іншим установам за спеціальними пропозиціями НКЮ.

Відповідальність за недодержання таємниці нотаріальної дії залишилась незмінною. Також залишено без змін норму щодо обмеження вчинення нотаріальних дій.

Варто зазначити, що в Положенні про державний нотаріат 1925 р. відсутні норми щодо осіб, які мають право займати посаду нотаріуса. Таким чином, воно не дублювало норми, викладені в Положенні про судоустрій УСРР 1925 р.

27 січня 1926 р. постановою НКЮ УСРР була затверджена Інструкція по нотаріату [8], у якій весь розділ II присвячений деталізації організації нотаріальних контор. Зокрема, нотаріальні контори відкривались у містах, селищах міського типу та сільських місцевостях, де в них існувала потреба. Справу відкриття нотаріальних контор порушував голова окрсуду з власної ініціативи або за ініціативою зацікавлених державних і громадських органів. Відповідні документи подавались на розгляд пленуму окрсуду. Далі постанову пленуму окрсуду подавали округовому виконавчому комітету (далі – окрвиконком). Постанови окрвиконкомів про відкриття нотаріальних контор затверджував НКЮ. Назви нотаріальним конторам надавались за місцем їх розташування. У містах, де було декілька нотаріальних контор, до їхньої назви додавався черговий номер. Наприклад, у 1926 р. існувала Перша вінницька державна нотаріальна контора, нотаріусом якої був О. Куліківський. До цієї контори також звертались жителі м. Жмеринки для посвідчення договорів купівлі-продажу нерухомого майна, що знаходиться в м. Жмеринці, а в 1927 р. є вже згадки про існування Другої вінницької державної нотаріальної контори, якою завідував А. Фішер [9, с. 57].

У містах, де було декілька нотаріальних контор, пленуму окрсуду надавалось право розподіляти функції окремих нотаріальних контор.

Стосовно кадрового забезпечення, відповідно до нової Інструкції по нотаріату, на чолі нотаріальної контори залишались нотаріуси, проте в кожній округовій нотаріальній конторі при нотаріусові обов'язково мав бути помічник, який виконував функції нотаріуса в разі відсутності останнього з поважних причин. Критерії відбору нотаріусів та помічників були аналогічні критеріям, закріпленим у Положен-

ні про судоустрій 1925 р. Крім того, питання штату нотаріальних контор також дублювало Положення. Новою Інструкцією було встановлено, що нотаріус був зобов'язаний про кожну зміну особового складу нотаріальної контори негайно повідомляти окрсуд. Були встановлені особливості щодо складання іспиту кандидатами на посади нотаріусів та їхніх помічників. Зокрема, іспит проводився спеціально утвореною при окрсуді комісією, до складу якої входили голова окрсуду або його заступник, який очолював цивільний відділ, помічник прокурора по окрсуду та один із нотаріусів або інструктор із нотаріату, а в тих окрсудах, де створювались посади старших нотаріусів, – старший нотаріус. Після вдалого складання іспиту видавалось відповідне посвідчення.

Інструкцією встановлювалась така програма іспиту: а) знання української й російської мов; б) державний устрій СРСР та УСРР (конституції); в) Положення про судоустрій, Нотаріальне положення, Інструкція та чинні обіжники й накази НКЮ по нотаріату; г) Цивільний і Цивільно-процесуальний кодекси УСРР, Положення про векселі, а також загальне ознайомлення з іншими кодексами; г) Гербовий статут, Положення про місцеві фінанси та інші узаконення й накази, як загальносоюзні, так і українські, що торкались податків та оплат; д) чинне законодавство про державні й громадські підприємства; е) Положення про ради (підряди) і постачання та спеціальне законодавство СРСР та України про те, як складати й засвідчувати деякі види договорів; є) уміння складати акти, договори, зобов'язання тощо; ж) знання діловодства нотаріальних контор.

Варто зазначити, що за обсягом знань іспит був досить складним, адже майбутній нотаріус мав добре знати не лише законодавство своєї республіки, а й загальносоюзне. Також нотаріус, окрім знань і навичок своєї спеціальності, мав володіти знаннями цивільного, цивільно-процесуального законодавства, законодавства про державні та громадські підприємства тощо.

Як і в попередніх нормативно-правових актах України, залишено без змін те, що контори мають сургучну печатку. Однак новою Інструкцією встановлювалось, що нотаріальні контори повинні були мати печатку за затвердженням НКЮ зразком, яка складалась із герба УСРР, а навколо містився напис українською мовою «Така державна нотаріальна контора та така округа». Проте на практиці ця норма реалізовувалась досить цікаво. За матеріалами Вінницького обласного нотаріального архіву в 1929 р. нотаріуси для посвідчення угод використовували актовий гербовий папір дореволюційного зразка, на якому були проставлені нові печатки СРСР [2, с. 59].

Уперше, на відміну від згаданих нормативно-правових актів, що нами були розглянуті, Інструкцією про нотаріат встановлювалась необхідність затвердження зразків підписів нотаріусів та їхніх помічників із відбитком установленої печатки, які в одному примірнику повинні були надсилатись до окрсуду, а в трьох – до НКЮ.

25 липня 1928 р. Постановою ВУЦВК і РНК № 20 прийнято нове нотаріальне Положення «Нотаріальна Устава» [10]. Це перший законодавчий акт, який було викладено й опубліковано відразу двома мовами – українською та російською. Назва акта російською мовою не була аналогічною та звучала «Нотариальное Положение». Варто зазначити, що не лише в назві були відмінності української й російської версії законодавчого акта. Наприклад, українською мовою нотаріус називався «нотарем».

«Нотаріальна Устава» складається із 14 розділів, які містять 91 артикул. Відповідно до закону вчинення нотаріальних дій покладалось виключно на нотаріусів, у разі відсутності в районі нотаріальних контор – на народних суддів, а в разі відсутності і перших, і других – на районні виконкоми. Однак необхідно зауважити, що народні судді та районні виконавчі комітети були наділені меншими повноваженнями, ніж нотаріуси. У свою чергу народні судді та районні виконавчі комітети мали більше повноважень, ніж сільські й селищні ради. Нотаріальним конторам були передані функції щодо вчинення нотаріальних написів на протестованих векселях і нотаріально засвідчених документах.

Також «Нотаріальною Уставою» залишено без змін вимогу, згідно з якою нотаріус не мав права вчиняти нотаріальні дії в конторі, якою він завідує, на своє ім'я або від свого імені, на ім'я та від імені своєї дружини, своїх родичів прямого споріднення, братів і сестер та співробітників цієї нотаріальної контори. У разі, коли необхідно вчинити нотаріальну дію, їх вчиняє нотаріус іншої нотаріальної контори цього міста; у разі відсутності в цьому місті іншої нотаріальної контори вчинення нотаріальних дій покладається на заступника голови відповідного окружного суду, який завідує цивільним відділом, або за його дорученням на члена окружного суду, а в Автономній Молдавській Соціалістичній Радянській Республіці (далі – АМСРР), яка з 12 жовтня 1924 р. ввійшла до складу УРСР, – на голову Цивільної Судової Колегії Головного Суду АМСРР або за його дорученням на Члена Головного Суду.

Цікавим виявився той факт, що російською мовою витяг зі згаданого положення звучить трохи інакше, а саме: «Нотариус не имеет права совершать в конторе, которой он заведует, нотариальные действия <...> на имя или от имени своего супруга» [11, арк. 4]. Українською мовою законодавці словосполучення «от имени своего супруга» переклали як «від імені своєї дружини». Більше того, усі нормативно-правові акти попереднього періоду також використовували словосполучення «від імені своєї дружини». Із цього виникає питання: за радянських часів посада нотаріуса була виключно чоловічою чи все ж таки був недосконалий переклад нормативних актів? Перший варіант є малоімовірним, крім того, як вбачається з матеріалів, що містяться в Державному архіві Київської області, за радянських часів жінок-нотаріусів було чимало [12]. Хоча згідно з тлумачним словником слово «дружина» має декілька значень, у

тому числі «одружена жінка щодо свого чоловіка та одружений чоловік щодо своєї жінки» [13]. Проте останнє значення є застарілим та використовувалось раніше, як правило, у поезії. Отже, на нашу думку, законодавча база УСРР, зокрема й у сфері нотаріальної діяльності, незважаючи на те, що мала значні відмінності від російської, усе-таки готувалася спочатку російською, а потім здійснювався не зовсім коректний її переклад. Проте необхідно звернути увагу на те, що саме «Нотаріальною Уставою» на законодавчому рівні було закріплено ведення нотаріального діловодства виключно українською мовою, і лише за бажанням сторін текст нотаріальних документів паралельно міг бути викладений мовами національних меншин.

У 1930 р. відбувається різке скорочення роботи в нотаріальних конторах, що призводить до скорочення нотаріальних контор. У зв'язку із цим 20 червня 1933 р. була прийнята Постанова ВУЦВК і РНК Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі – УРСР) «Про реорганізацію державного апарату» [14], відповідно до якої виконання всіх нотаріальних дій, за винятком реєстрації арештів на майно боржника, покладалось на народних суддів через організовані в складі обласних судів нотаріальні відділи. На чолі нотаріального відділу обласних судів були «завідателі», які призначались і звільнялись Народним комісаром юстиції за поданням голови обласного суду. Проте такий порядок проіснував нетривалий час, адже виконання з боку судів одночасно функцій, приманних судовій гілці влади та нотаріату, реально себе не виправдало. Навіть у період розквіту тоталітарного режиму суди не були спроможні належним чином виконувати всі необхідні обов'язки у зв'язку з великою кількістю роботи. Тому 20 жовтня 1937 р. ЦВК і РНК УРСР приймають постанову про створення в Україні нової розширеної мережі нотаріальних контор. Як наслідок, в обласних центрах і містах утворились обласні й міські нотаріальні контори, у свою чергу припинили діяльність нотаріальні відділи обласних судів. У тих містах і районних центрах, у яких за об'ємом роботи існування нотаріальних контор визнавалось недоцільним, створювались нотаріальні столи. Обласні нотаріальні контори очолювали старші нотаріуси, які призначались на посаду президією відповідного облвиконкому за поданням голови обласного суду, узгодженим із НКЮ; нотаріуси міських нотаріальних контор і нотаріальних столів призначались президією відповідної міської чи районної ради за поданням старшого нотаріуса, узгодженим із головою обласного суду.

У зв'язку з прийняттям у серпні 1938 р. нового Закону про судоустрій СРСР та з метою узгодження організації державного нотаріату із зазначеним законом була затверджена Постанова РНК УРСР «Про поліпшення організації державного нотаріату УРСР» від 27 грудня 1940 р. Відповідно до цього документа були організовані в містах міські нотаріальні контори, а в селах і селищах міського типу, що були райцентрами, – районні нотаріальні контори. Обласні нотаріальні

контори реорганізували в міські, а нотаріальні столи – у районні нотаріальні контори. Нотаріуси призначались, переміщувались та звільнялись із посади начальниками управління НКЮ УРСР.

Висновки та пропозиції. Варто зазначити, що ставлення до кадрового забезпечення органів нотаріату в Україні в період 1923–1940 рр. було досить серйозним. Вівся пошук оптимальних вимог щодо посади нотаріуса, яка мала задовольнити інтереси радянської державності, що, на нашу думку, є позитивним моментом. Незважаючи на те, що наявність вищої юридичної освіти не передбачалась, кандидати на посаду нотаріусів повинні були вміти чітко й грамотно скласти відповідні документи, добре знати українську та російську мови, знати нотаріальне, цивільне, цивільно-процесуальне законодавство, законодавство про державні та громадські підприємства тощо. Необхідні знання стосувались не лише республіканського законодавства, а й загальносоюзного. На підтвердження знань кандидати на посаду нотаріусів складали відповідний іспит при НКЮ.

За радянських часів нотаріат був виключно державним, що зумовлювало те, що насамперед нотаріуси служили державі в межах, встановлених законом. Сьогодні цього нашої державі не вистачає. Нині в Україні констатована дуже велика кількість нотаріусів, зокрема й приватних, які мають низький рівень підготовки у сфері своєї діяльності, що призводить до значної кількості правопорушень, а цей факт є неприпустимим, адже нотаріус є представником саме держави. Тому є доцільним активний історичний аналіз аспектів саме державного нотаріату для пошуку ефективної моделі сучасного нотаріату.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Положення про державний нотаріат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP230001.html.
2. Про зміну й доповнення Положення про державний нотаріат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP250007.html.
3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 8. – Оп. 2. – Спр. 281.
4. Советский нотариат / под ред. В.И. Ширвинского. – М. : Государственное издательство юридической литературы, 1959. – 376 с.
5. Положення про судоустрій УСРР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP250018.html.
6. Про зміну Положення про судоустрій УСРР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP270012.html.
7. Постанова про надання чинності Нотаріальному Положенню [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP250019.html.
8. Інструкція по нотаріату [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP260020.html.
9. Чорнила нотаріуса віками не вицвітають: історія нотаріальної справи і становлення її на Україні / уклад. : О.М. Король, М.О. Башта. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2009. – 143 с.
10. Нотаріальна Устава : Постанова ВЦВК і РНК УСРР від 25 липня 1928 р. // Збірник Указонень та Розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 1928. – № 20. – Арт. 183.
11. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 8. – Оп. 4. – Спр. 10.
12. Державний архів Київської області. – Ф. 4827. – Оп. 1. – Спр. 59.
13. Дружина // Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/druzhyuna>.
14. Про реорганізацію державного нотаріату : Постанова ВЦВК і РНК УСРР від 20 червня 1933 р. // Збірник Указонень та Розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 1933. – № 29. – Арт. 377.